

Çukurova Halk Kültüründe Törenler, Bayramlar, Şenlikler*

Prof. Dr. Erman ARTUN*

Bayram kavramı ilk defa Kaşgarlı Mahmud'un XI. yy.'da yazdığı "Divan"da görülür. Kaşgarlı, kelimenin aslının "bedhrem" olduğunu, Oğuzların kelimeyi "beyrem" şekline çevirdiklerini belirtir. Kaşgarlı'ya göre, bayram "eğlenme, gülme ve sevinme günüdür."

Tarihi kayıtlara göre, Türklerin Hunlardan beri bayram ve festival türünden birçok tören ve faaliyetleri vardır. Örneğin; Hun Türkleri beşinci ayda yani ilkbaharda "Lung-cıng" adı verilen yerde büyük bir bayram yapmaktaydılar. Bu bayramda hem inançla ilgili âdetler yerine getirilmekte, hem de türlü müsabakalar düzenlenmekteydi. Dini âdet olarak "Gök Tanrı" ve kutsal sayılan "yer" için at kurban edilmekteydi. Bundan sonra bayramın yarışma ve eğlence bölümüne geçilirdi. Bu bölümde, Türklerin en sevdikleri spor türü olan at yarışları yapılmaktaydı. At yarışları sekizinci ayda, yani sonbaharda bir kere daha tekrarlanmaktaydı. (Koca, 2002: 51).

Göktürklerde de Hunlarınkine benzer bayram ve festivallere rastlanmaktadır. Göktürkler, her yıl belirli zamanda "ecdat mağarası"nda atalarına kurban kesiyorlardı. Onlar da aynı şekilde beşinci ayın ikinci yarısında "Gök Tanrı" ve "kutsal yer ve su" için kurban keserek bayram kutlamalarına başlıyorlardı. Kurbandan sonra topluca eğlenceye geçilmekteydi. Özellikle kızlar ayak topu (tepük) oynamaktaydı. Herkes kımız içiyor ve şarkılar söyleniyordu. Türklerde bayram kutlamalarına toplumun hemen hemen her kesimi katılıyordu (Koca, 2002: 51).

Bayramlar XI. yy.'da Türk toplumunda "bayram yeri" adı verilen bir meydanda kutlanmaktaydı. Bayram yeri, özellikle çiçeklerle süslenmekte, çıra veya meşalelerle aydınlatılmaktaydı. Kaşgarlı'nın ifadesindeki mekânın çiçeklerle süslenmesinden bayramın ilkbaharda kutlandığını düşünebiliriz. Bayram yerinin aydınlatılmış olmasından biz bayram kutlamalarının gece de devam ettiğini düşünebiliriz. Burada hemen belirtmeliyiz ki Kaşgarlı Mahmud bu açıklamalarıyla Ramazan ve Kurban bayramları gibi dini bir bayramdan değil, milli bir bayramdan söz etmektedir (Koca, 2002: 51).

Türkler, bayramların ruhuna ve havasına uygun olarak giyinmekteydiler. Kıyafetlerinde kırmızı, yeşil ve sarı renkler hâkimdi. Türkler, bayram yerlerini de süslemekteydiler. Bayram yerleri aydınlatılmakta, çiçeklerle donatılmaktaydı. Bayram süslemeleri, müsabakaya sokulan hayvanlar için de yapılmaktaydı. Hayvanlar çeşitli boyalar, kınalar, boncuklar, nazarlıklar, türlü renklerde, desenlerde kumaşlarla süslenmekteydi.

Türklerin İslamiyet'ten önce Orta Asya'da kendilerine özgü bir yaşama biçimleri ve inançları olduğu gibi, yine kendilerine özgü bayramları ve festivalleri de olmuştur. Bu bayramlar ve festivallerin temeli inançla ilgili davranışlara ve toplu yapılan eğlencelere dayanmaktaydı (Koca, 2002: 52).

Türk için kış, birçok şeyden mahrum kalmak anlamına gelirken, yaz ise ekonomik sıkıntılardan kurtulmak anlamına geliyordu. Türk için bu bir bakıma kurtuluş ve hürriyete kavuşmaydı. Böyle bir durum da ancak bir bayramla kutlanabilirdi. Türklerin yazın müjdecisi olan ilkbaharda bayram yapmalarının en önemli nedeni budur (Koca, 2002: 52).

Çukurova halk kültürü, yüzyılların deneyimlerinden süzülerek biçimlenmiş, kuşaktan kuşağa aktarılan bir değerler bütünüdür. Halk kültürü ürünleri Çukurova kültürüne ait örnek

* Fethiye III. Uluslararası Türk Kültürü Kurultayı, 21-23 Mart 2011, Fethiye Belediyesi, fethiye-MUĞLA

* Çukurova Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ADANA

değerler ve ahlak anlayışı, dini inançları, gelenekler, güncel yaşam vb. ile beslenir. Bu ürünlerde Adana insanının dünya görüşünün yanı sıra estetik modelleri de temsil edilir. Gelenekleri, içinde buldukları çevrenin sosyo-ekonomik durumuna göre davranış kalıpları geliştirirler.

Çukurova genel çizgileriyle geçiş halindeki bir toplumun temel özelliklerini taşımaktadır. Çukurova'nın toplumsal yapısını, tarıma dayalı geçim biçimi ve onun uzantısı olan tarımsal endüstri oluşturmaktadır. Çukurova halk kültürü ürünlerinde tarım öncesi toplulukların ritüele dayalı düşünce yapısının kalıntılarını, tarım topluluklarının dini düşünce yapısını, sanayi toplumlarının laik düşünce yapısını iç içe buluyoruz.

Çukurova tarihi yönüyle çok köklü bir geçmişe sahiptir. Bu kültürel zenginlik halk ürünlerine yansımaktadır. Adana halk kültürü ürünleri, toplumsal yaşamda uyum sağlayıcı, birlikteliği pekiştirici, dayanışmayı artırıcı özelliklerini sürdürerek belli bir işlev üstlenirler. Bu ürünler tarihsel gelişim sürecinde Çukurova insanının sanatsal beğenisini belirleyen, estetik anlayışını sergiler. Halk kültürü ürünleri, kendi kültürüyle yabancılaşmayı önler. Geleneği sürdürenler kültür taşıyıcıları olarak görev yapmaktadırlar. Çukurova halk kültürü ürünlerinin halkın ortak duygu ve düşüncelerini dile getirmeleri bakımından Türk kültürünün korunmasında, yaşatılmasında önemli işlevleri vardır.

1. Dini Bayramlar

Dini bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Bayramları değerlendirirken kutsal geceleri yani kandilleri ve kutsal ayları ele almak gerekir. Bu gün ve aylar bize dini bayramları müjdelemektir. Kandiller kadar önemli olan ve dini bayramların müjdecisi olan diğer günler ise Recep, Şaban, Ramazan aylarında yer alan günlerdir. Bu aylara “kutsal aylar”, “üç aylar” da denilmektedir.

Bu bayramlarda dini görevlerini yerine getiren insanlar daha sonra eş dost ziyaretlerine ve eğlencelere geçer. Özellikler köylerde güzel giysilerini giyen genç kızlar, köyün belirli yerlerinde (harman yeri, köy meydanı; kış mevsiminde ise büyük salonu olan bir ev) toplanır, türküler, maniler söyleyip dans eder.

a. Ramazan Bayramı:

Ramazan Bayramı, şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bayramdır. Bu bayramın kutlamalarına günümüzde de önem verilmekte ve halkın geleneklerinde canlılığını korumaktadır (Boratav, 1997: 206).

Ramazan ayı da her ne kadar “bayram” diye adlanmazsa da, hele büyük şehirlerin geleneğinde, kimi yönleriyle bayram nitelikleri gösteren bir dönemdir (Boratav, 1997: 209).

Ramazan bayramında uygulanan geleneklerin birçoğu Anadolu'nun genelinde uygulanan uygulamalardır. Bayramdan bir hafta önce temizlik yapılır. Bayram sabahı erken kalkılır. Kızlar erkenden kuyudan veya çeşmeden suyu alırlar. Erkekler bayram namazı için camiye giderler. Kadınlar küçük çocuklara bayramlıklarını giydirebilirler. Erkekler namazdan çıkınca iki üç el tabanca veya tüfekte ateş edilip namazın bittiği haber verilir. Namaz bitene kadar oruçlu durulur. Camide bayramlaşılır (Artun, 1998: 81-82).

Bayram sabahı erkekler camiden eve gelince evde bayramlaşılır, yemek yenir. Herkes önce akrabaları sonra komşu ve hastaları ziyaret ederek bayramlaşır. Bayram sabahı mezarlık ziyaret edilir. Ramazanda herkes tatlı yapar. Daha çok baklava yapılır. Eğer o evin damadı varsa sabah tatlıyı ilk olarak o açar (Artun, 1998: 81-82).

b. Kurban Bayramı

Kurban Bayramı, eğlenceler yönünden, Ramazan Bayramı'na göre daha sönük geçer. İbrahim Peygamber'in oğlunu, Tanrı'ya kurban etmek üzere keseceği sırada gökten inen bir koçun

Tanrı'nın emriyle oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinine geçmiştir. Kurban Bayramı'nda bayram yeri varsa, çocuklar bayram yerine giderek eğlenir.

Kurban Bayramı'ndaki bütün bu uygulamaların yanı sıra, bazı uygulamaların ise eskiden yapılıp, günümüzde yapılmadığını görmekteyiz. Kurban Bayramı'nda kurban edilecek koçlara kına yakılması, koçların gelin telleri, kurdele ile süslenmesi, kurban kimin adına kesilecekse, o kişinin oruç tutması, kurulan bayram yerlerinde çocukların eğlenmesi gibi uygulamaların giderek zayıfladığını, hatta görülmediğini söyleyebilmek mümkündür.

2. Resmi Günler ve Bayramlar

Çukurova halk kültürünün bir diğer ögesi ise milli bayramlardır. Milli bayramlar milletçe, coşkuyla yaşanan bayramlardır ve yurt genelinde çeşitli etkinlikler ile kutlanmaktadır.

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan milli bayramların (30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı...), askeri geçitler, fener alayları vb. "resmi" gösterilerde geleneklik tek öge, seymenler, zeybekler vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır. Boratav, 1997: 210). 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ulusumuzun milli, resmi gün ve bayramlarıdır (Özdemir, 1997: 283).

Çukurova Bölgesinde halk kültüründe milli bayramlara büyük önem verilmektedir. İl merkezinde milli bayramlar özelliklerine göre stadyumda, okullarda, belediyelerde ve özel hazırlanan organizasyonlarda kutlanmaktadır. Milli bayramın yaklaşmasıyla okullarda süsleme çalışmaları hız kazanır. Her yer renkli kağıtlardan yapılan süsler ve Türk bayraklarıyla süslenir. Okul binasına Türk bayrağı, Atatürk portresi asılır. Günler öncesinden okullarda bir şenlik havası oluşturulur. Milli bayramın olduğu gün okullarda kutlama programı sunulur. Bu programa okul çevresindeki ailelerde katılır. Programda dans gösterileri, piyesler, şiirler sunulur.

3. Mevsimlik Törenler

En ilkel dönemlerden itibaren insan içinde doğduğu çevre de dahil olmak üzere, varlığın sırrını, oluşumun nedenini aramış, bu nedenle inanca bağlı olarak kutsalın ve büyüün temelleri atılmıştır. Doğayı tam çözemeyen ilkel topluluklar onun gücü karşısında onunla barışık olma gereğini duymuş, doğaüstü güçlerden yararlanma yolları aramış, onları yönlendirmeğe çalışıp yaşadığı zorluklara çözüm aramıştır.

Tarihin ilk topluluklarından beri ay, mevsim, yıl vb. değişiklikler törenlerle kutlanmaktadır. Tehlikeli, anlaşılmasız, ürkütücü doğa karşısındaki güçsüz insan, büyüden büyük destek görüyordu (Fischer, 1985: 37). Taklit, eylem ve toplu katılma doğaya karşı büyüyle korunmadır (Nutku,1985:171). Bu büyüsel bolluk bereket nitelikli dualar zamanla törene dönüşmüş belli zaman ve kurallara bağlanmıştır. Kültür öğelerinde olan bu arayış ve üretilen düşünceler, inanış ve pratikleri oluşturmuştur.

İlk insan duygularını, düşüncelerini anlatabilmek için doğada bulunan canlıları çeşitli mimik ve hareketlerle taklit ederek anlatmaya çalışmıştır. Bu mimik ve hareketler zaman içinde seyirlik oyun niteliği kazanmıştır. Halk oyunlarının eskiliği tarih öncesine kadar dayanmaktadır. İnsan doğadan çeşitli şekillerde etkilenmiştir ve bu etkilenmelerini oyun ve inanç öğelerine katmıştır. İlkel av törenlerinde görülen büyü, maske ve dansta gelişen oyun veya doğumda, erginleme törenlerinde, evlenmede ve ölümdede dinsel ve büyüsel özlü danslar aslında halk oyunlarının ilkel insanla başladığı görüşünü desteklemektedir (Çakır, 1987: 76).

Bir yıl içerisinde doğadaki değişiklikler toplumların hayatını her zaman etkilemiş ve bu değişiklikler tarih boyunca bütün halklar tarafından çeşitli tören, ayin ve bayramlarla kutlanmıştır. Takvim merasimleri olarak bilinen bu törenler, toplum hayatındaki önemine göre korunmuş veya

bir kısmı bazı motiflerini geride bırakarak kaybolmuş, en önemlileri ise günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir (Pirverdioğlu, 2002: 44).

İnsanoğlu mutluluk veren her değişikliği törenle kutlamaktadır. Tabiatın yeniden canlanması ve dolayısıyla hayvansal ve bitkisel bereketin yeniden temini Türk kültüründe çeşitli törenlerle kutlanmaktadır. Törenlerde yaşlılar yeni bir yıla erişmenin, yetişkinler geçimleri için gerekli olan hayvansal, bitkisel bolluk ve berekete kavuşmanın, gençler ve çocuklar da eğlenmenin tadını çıkarırlar. Böylece, pratiklerde ifade edilen dileklerin kabulü için sihri-dini bir zemin yaratılarak eski Türk yaşamının ve dolayısıyla inanç sisteminin dini-büyüsel pratiklerine İslamî renkler verilmiştir (Özdemir, 1999: 31-38).

Orta Asya'daki bu bahar törenlerinin izlerini bugünkü ilkbahar mevsiminde yapılan Hıdrellez 6 Mart, Nevruz 21 Mart, gibi törenlerde görmekteyiz; ancak bu törenler Adana'nın merkezinde çok da canlı olarak yaşamamaktadır. Bunun sebebinin bu törenlerin daha çok hayvancılığın ve tarımın geçim kaynağı olduğu kırsal kesimde önem taşımasında olduğunu söyleyebiliriz. Zaten sınırlı sayıda kaynak kişinin bu törenlerden bahsetmesi, birçok kaynak kişinin bu törenleri bilmediklerini söylemesi de bu görüşümüzü desteklemektedir. Çukurova halk kültüründe Hıdrellez, Nevruz tespit ettiğimiz bahar bayramları yağmur duası bereket törenidir.

a. Nevruz Törenleri

Hayvancılıkla, tarımla uğraşan topluluklar için kışın bitip baharın gelmesi yapısal, işlevsel ve yeniden dirilişin sembolleşen başlangıcı olan, gece ve gündüzün eşitlendiği, doğanın uyandığı ve dolayısıyla üremenin başlangıcı olarak kabul edilen 21 Mart tarihi pek çok takvimde ve kültürde yılbaşı olarak kabul edilip kutlanmıştır (Çobanoğlu, 2000:34).

Çeşitli kültürlerde mevsim değişiklikleri törenlerle kutlanır. İslamiyet öncesi Türk kültüründe bahar bayramı yapılarak kıştan sonra canlanan doğanın sevinçle karşılandığını ve şenlikler düzenlendiğini biliyoruz.

Nevruz sözcüğü Farsça nev (yeni) ve ruz (gün) sözcüklerinin birleşmesinden meydana gelmiş olup yeni gün anlamına gelmektedir. Eski İran takvimine göre yılın ilk günüdür. İlkbaharın başlangıcı sayılan bir gündür.

Nevruz, Türk dünyasında, ortak kültürel değer olması yönüyle önemli bir yere sahip olup, Türklük dünyasında ve Anadolu'da ortak inanmalarla, ortak heyecanlarla yüzyıllardır Türk kültürüne özgü özelliklerle kutlanılmaktadır.

Nevruz; bahar ve bereketi, yeni yıl ve yılın başlangıcını çağırır. Nevruz, Türk kültüründe baharı, yaşama sevincini, su ve kutsal arınmayı, yenilenmeyi, uyanan doğa ile birlikte bolluk-bereketi ve üremeyi simgeleyen anlam ve öğelerle yüklüdür. Geleneksel ve toprağa bağlı her sosyal grubun toprakla ilgili baharı, hasadı ve kışa girişi törenlerle kutladığı şenlikler vardır.

Nevruz; uygulamalarda bazı farklılıklar olmakla birlikte, Orta Asya Türk Toplulukları, İran, Anadolu ve Balkanlarda aynı tarihler arasında her toplumca kendine özgü bir nedene dayandırılarak kutlanan geleneksel bir bayram niteliği kazanmıştır.

Türk dünyasındaki Nevruz kutlamaları sırasında yapılan uygulamalara baktığımızda eski kültür, inanış, mit, efsane, gelenek, örf ve âdetlerimizle ilgili yönleri görebiliriz. Günümüzde ilk çıkışı işlevsel olan Nevruz, doğanın çözülebilmesi oranında işlev değiştirerek güncelleşmeye başlamış ve şenlik şeklini almıştır.

Nevruz kutlamaları Adana merkez, Kozan İlçesi, Pozantı ilçesine bağlı Konacık Köyü, Silifke'ye bağlı Kırtıl Köyü, Osmaniye İli Düziçi İlçesi uygulamaların tespit edildiği yerlerden birkaçıdır (Ağcalar, 2009:99, Akyol, 2006:137, Kelleci, 2007:22, Üzelgök, 2008:110, Sevimli, 2004:45) .

Nevruz kutlamaları Çukurova yöresinde çok yaygın olmamakla beraber Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden alınan göçlerden sonra daha yaygın olarak kutlanmaya başlanmıştır.

Nevruz günü eski eşyaların suya atılmasında, Nevruz sabahı akarsularda yıkanılmasında, Nevruz sabahı taze su içilip, hayvanlara da taze su içirilmesinde, evlerdeki kaplarda bulunan suların dökülüp, yeniden su ile doldurulmasında su kültürüne bağlı olan suyun iyileştirici, tazeleyici olduğu eski Türk inancını görebilmekteyiz. Yine Nevruz ateşinden atlandığında hastalıklardan arınıp, o yıl hastalanılmayacağına inanılmasında, hayvan sahiplerinin hayvanlarını yakılan Nevruz ateşinden atlatmalarında veya iki ateş arasından geçirmelerinde ateş kültürüne bağlı ateşin arındırıcı, iyileştirici yönü olduğuna dayanan eski Türk inancının izlerini görmekteyiz. Yine Nevruz günü yapılan mezarlık ziyaretinde, mezarın üstüne bırakılan şeker ve tatlı uygulamalarında da atalar kültürüne bağlı, atanın ruhunu memnun etme eski Türk inancını ve iyi iyeleri memnun etmek için saçı dağıtma pratiğini görmekteyiz.

b. Hıdrellez Törenleri

Türkler, tarihin ilk dönemlerinden beri baharın gelişini toplu olarak, iklimin ve coğrafyanın da etkisiyle farklı zamanlarda resmi veya resmi olmayan törenlerle kutlamışlardır. Bugün ise Türkiye'de baharın gelişi ya da yazın başlangıcı, genellikle mayıs ayının ilk haftasında düzenlenen törenlerle kutlanmaktadır.

Türk dünyasında Hıdrellez etrafında oluşturulan gelenekler, inançlar, törenler bir bakıma Sultan Nevruz ve diğer baharı karşılama gelenek ve törenleri ile karıştırılmıştır. Türklerdeki bahar törenleri bir veya bir kaç önemli gün üzerinde yoğunlaşmış ve yapılan törenler o günün etrafında toplanmıştır. Bu bakımdan Nevruz, Hıdrellez veya diğer bahar törenlerinin tamamını herhangi birinin kutlanması sırasında görmek mümkündür.

Hıdrellez Hızır ve İlyas peygamberlerin yılda bir kere bir araya geldikleri gündür; ancak bu beraberlikte ismi yaşatılmasına rağmen İlyas'ın şahsiyeti tamamıyla silinerek Hızır motifi öne çıkarılmıştır. Bundan dolayı Hıdrellez Bayramında icra edilen bütün merasimler Hızır ile ilgilidir. Bunun temel sebebi, İslam öncesi devirlerde üç büyük kültürün hâkim olduğu alanlarda bu yaz bayramı vesilesiyle kültleri kutlanan insanüstü varlıkların daha ziyade Hızır'ın şahsiyetine uygun düşmesi ve onunla bütünleşmesidir (Ocak,1998:313).

Hıdrellez İslamiyet öncesinde de mevsimlik bayramlarımızdan olduğu halde İslamiyet kültürü, efsaneyi İslamî renge bürümüştür. Efsane İslam öncesi ve İslam sonrası motifleriyle doludur. Ortak yön Hızır'ın ölmezliği, bahar, yeşillik sembolü oluşu, her 6 Mayıs'ta Hızır'la İlyas'ın buluşması İslâmiyete rağmen bozulmamıştır (Karadağ, 1978: 69).

Hıdrellez toplumsal yaşamın kökleşmesini, grup kimliğinin ifade edilmesini, bireysel yeteneklerin sergilenmesini, kültürel mirasın ifade edilmesini ve yeni nesillere aktarılmasını sağlayan karmaşık sosyo-kültürel bir formdur (Özdemir,1999:31-38).

Hıdrellezde şenlik, büyü, bolluk-bereket motifleri iç içedir. Hıdrellez geleneğinin bolluk-kıtlık, yaz-kış çatışması, doğanın düzenli değişmesiyle yaratılan mitlerin kutlandığı tören, şenlik ve bayram olduğunu söyleyebiliriz.

Çukurova'da bu bahar bayramı yaygın olmasa da Silifke'nin Kırtıl Köyünde, Adana'nın Kozan İlçesinde, Osmaniye'nin Düziçi İlçesinin Çitli Köyünde, Pozantı'nın Konacık Köyünde tespit edilmiştir (Ağcalar, 2009:100, Akyol, 2006:133, Bağrıaçık, 2006:75, Çelik, 2006:15, Göçer, 2007:31, Koz, 2006:69, Sevimli, 2004:45).

Eskiden Hıdrellez kutlamalarının yapılacağı yere kağrı arabaları, at arabalarıyla gidilirdi. Şimdi bunların yerini motorlu araçlar almıştır. Eskiden köylere yakın tekke, türbe ve yatır yanlarında Hıdrellez eğlenceleri yapılmış, bugün köyün konumuna göre dere kenarı, deniz kenarı, harman yeri veya ağaçlık bir alandır. Hıdrellezden bir gün önce sağmal hayvanı olmayan evlere süt dağıtılır. Özellikle süttan börek veya sütlaç yapılır. Hıdrellez için bir gün önceden hazırlanan yiyecekler genellikle hamur işleridir. Bunlar börek, peksimet, poğaç, kolaç, kalburüstüdür. Mısır pişilir, nohutlu ekmek yapılır.

Hidrellez günü ip atlanır, salıncakta sallanılır. Eğlenceler düzenlenilir. Kızlar darbuka, daire ile türküler söylerler, maniler atarlar, halay çekerler, çeşitli ritüel kökenli seyirlik oyunlar oynanır.

5 Mayısın 6 Mayısı bağlandığı gece, köyün gençleri bir evin avlusunda toplanırlar. Kız ve erkek herkes bir gülün altına geçerler. Getirilen cerenin içine herkes bir şeyler atar. Bu şey; çiçek, yüzük, küpe kolye v.s gibi şeyler olabilir. Cerenin ağzı kırmızı bir şalla bağlanır. Daha sonra herkes dağılır. Ertesi gün sabah güneş doğmadan gülün altında toplanılır. Biri dümbelek (darbuka) çalar, içlerinden biri de cereyi açıp tek tek çekmeye başlar. Çıkan eşya kiminse ona bir mani söylenir. Bu ceredekiler bitene kadar devam eder. Daha sonra köyün bir evinde kurulan salıncağa gidilir. Sırayla salıncağa binilir ve salıncağa binene şu sorular sorulur: “Atalım atalım el kime herkes sevdiğinin üstüne”. Kız ya da erkek sevdiğini söyleyene kadar ısırgan otuyla ayaklarına vurulur. Eğer söylemezse ayakları ısırgan otuyla yakıldıktan sonra salıncaktan indirilir. Salıncağın kurulduğu evin sahibi gençlere ikramda bulunur. Salıncağa herkes bindikten sonra gençler bu oyuna son verirler.

c. Koç Katımı Törenleri:

Koç katımı tarihi, bölgeden bölgeye değişmekle birlikte araştırma bilgilerine göre koç katımı tarihi 1 Ekim ile 20 Kasım arası olarak kabul edilmektedir. Katım tarihinden bir buçuk, iki ay önce koçlar sağmal sürüsünden ayrılır. Koç katımının ilk gününde çobanlar süslenmiş olurlar ve kınalanmış koçları dişi koyunlara salarlar ve bazı yerlerde düğünlerde olduğu gibi hocalar dualar okurlar (Boratav, 1997: 212). Koç katımı, kapsadığı birtakım töreler, inanışlar ve büyüklük işlemlerle de ayrı bir önem taşır.

Bu uygulamalar yörede Silifke ilçesinde, İmamoğlu'nun Malihıdırlı Köyünde, Feke'nin İnderesi Köyünde, Pozantı'nın Hamidiye Köyünde, Osmaniye'nin Düziçi İlçesinin Çitli Köyünde, Pozantı'nın Konacık Köyünde, Feke İlçesinin İnderesi Köyünde, İmamoğlu İlçesinin Malihıdırlı Köyünde, Kozan'ın Boztahta Köyünde tespit edilmiştir (Ağcalar, 2009:106, Bağrıaçık, 2006:76, Çelik, 2006:15, Göçer, 2007:31, Gündoğdu, 2009:16, İldeş, 2009:22, Kelleci, 2007:22, Koç, 2008:17, Koz, 2006:69, Sevimli, 2004:45).

d. Saya Gezme (Davar Yüzü) Törenleri, Döl Müjdesi Törenleri:

Türklerde koyunun doğumu ile ilgili şenliklere “saya”, “saya bayramı”, bu şenliklerde türkülerini söyleyen ve baytar çoban sayılan kimselere de “sayacı” denilir (Türk, 2002: 249).

Saya, halk ağzında gebe koyunların karnındaki yavru yüz günlük olduğunda çobanların yaptığı törendir. Saya, özellikle köylerde, küçük ve büyük baş hayvanların yavru lamaya başlayacağını, kış mevsiminin yarıldığını müjdelemek; Allah'tan bolluk ve bereket dilemek amacı ile genellikle gençlerin ve çocukların köydeki evleri dolaşmalarına verilen addır. Yöreden yöreye değişim gösteren saya gezme töreni genellikle köylerde, köyün gençleri tarafından çeşitli kıyafetlerle ve eşyalarla kılık değiştirilerek yapılır (Albayrak, 2004:457).

Saya; yılın belirli günlerinde gerçekleştiriliyor olması ve kalıplaşmış bir takım davranışları içererek sevinç ve coşku ile kutlanıyor olması gibi çeşitli nedenlerden ötürü bir çeşit bayram olarak kabul edilmiştir (Düzgün, 2005: 24).

Teknolojik gelişmelerin olumsuz etkilerine rağmen; “Saya” mevsimlik bayramlardan biri olarak Türkiye’de hâlâ varlığını korumaktadır. Saya bayramı, koç katımından yüz gün sonra kutlanır ve bu törenlerde bir takım dramatik gösteriler sunulur. Bu inanç; bir kuzunun anne karnında yüz gün süren macerasının, canlı doğum ile neticelenme ihtimalinin yüksek olması ile ilgilidir (Düzgün; 2005,28).

Koç katımından yüz gün sonra, kuzunun anasının karnında canlandığına, tüyelerinin çıktığına inanılır ki bu yüzden bu güne “davar yüzü” ya da “koyun yüzü” denir. Saya bayramı koç katımına göre daha canlı eğlencelere sahne olur. Bu gösteriler gece düzenlenir ve şu bölümlerden oluşur:

a) Çobanlar ile onlara katılan çocuklar ve delikanlılar garip kıyafetler giyerek kapı kapı gezerler ve sayacı tekerlemeleri söyleyerek yiyecek ve bahşiş toplarlar.

b) Kimi yerlerde bu gezme sırasında basit senaryolu bir oyun oynanır. Oyunun Arap ile ihtiyar diye iki kişisi olur ve bunlar dövüşürler. İhtiyar ölmüş gibi yapar; ağzına yiyecekler verilerek diriltilir.

c) Evden eve gezmeler sona erince sayacılar topladıkları yiyecekleri yerler ve geç vakitlere kadar çalıp oynarlar, eğlenirler (Boratav, 1997: 213).

Çobanlık bayramları zincirinin döl müjdesi halkasındaki töre ve törenler üzerinde bilgilerimiz, ötekilere göre daha azdır. Beş aylık bir süreye yayılan çoban bayramlarının bu son kesimi, sayadan elli gün sonra, koyunların kuzulamaya başladığı günlere rastlar. Kuzuların doğması olayı bazı törenlere yol açıyor ve bu olayla ilgili birtakım töreler de gözetiliyor; ama elde edilen bilgilere göre bunların bayram niteliğinde bir yoğunluk gösterdiği söylenemez (Boratav, 1997: 215).

Saya gezme hayvanlıkla uğraşılan pek çok yerde olduğu gibi Çukurova bölgesinde de karşılaşılan bir uygulamadır. Yörede Mersin'e bağlı Silifke ilçesinde, Adana'nın Tufanbeyli ilçesinde, Kozan ilçesinde tespit edilmiştir (Ağcalar, 2009:114, Arslanhan, 2001:9).

4. Göç (Yazlak- Kışlak) Törenleri:

Yörükler kışlaklarını bırakıp toplu olarak sürüleriyle birlikte yaylaya çıkarken bayram niteliğinde gösteriler düzenlerler. İkinci konakta yatırları ziyaret, birlikte yemek yeme; son konakta yani asıl sürülerin otlaklarına varılınca nişan atma, güreşler, yarışlar düzenleme, "cıngıldak" kurup eğlenme gibi etkinlikler yapılır (Boratav, 1997: 218). Bu törenler göç bayramları olarak kabul edilir.

Bu uygulamalar Mersin'in Silifke ilçesinde, Adana'nın Pozantı ilçesinde, Osmaniye'nin Düziçi İlçesinde derlenmiştir (Artun, 2006:346-348).

5. Askere Uğurlama, Asker Karşılama Törenleri

Asker uğurlama, karşılama Türk halk kültüründe günümüzde de sürdürülen bir gelenektir. Askerlik insan hayatında bir geçiş dönemi olması yönüyle çeşitli aşamaları yüzyıllardır tören olarak kutlanmaktadır. Askere gönderme, karşılama törenleri dinsel, toplumsal ve kişiseldir. Bu törenlerde yemek yeme, ziyafet verme, adak, kurban vb. iç içedir. Bu önemli aşamanın çevresinde bir çok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel işlem kümelenerek söz konusu geçişi bağlı bulunduğu kültürün beklentilerine ve kalıplarına uygun biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da askere gidecek kişinin yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda askere gidecek kişiyi askerlikte yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır. Askere yolcu etme ve karşılama çevresinde kümelenen adetler, gelenekler, törenler ve bunların içinde yer alan işlemler ve uygulamalar o yörenin geleneksel kültürünü de yansıttığı için önemlidir.

Türk halkı askerliği kutsal bir görev sayar. Askerlik çağına gelmiş delikanlının askere yolcu edilmesi, askerlik dönüşü karşılama bir gelenektir. Askerlik, delikanlının askere gideceğinin belli olmasından, askere uğurlanmasından, şiirlere konu olmasından, ardından ağıt yakılmasından, gönderdiği mektuplara, karşılmasına kadar geleneği olan bir geçiş dönemidir. Her törende olduğu gibi askerliğin etrafında da bir âdetler, inanmalar, pratikler zinciri oluşmuştur.

Bütün ülkede olduğu gibi Çukurova Bölgesi'nde de gençleri askere uğurlamak önemli bir olaydır. Askere gidecek olan delikanlı askere gitmeden on, on beş gün önce bütün işlerden el çektirilir. Delikanlı bu süre dinlenir, gezer, eğlenir. Tüm tertipler son günlerinde birbirlerini evlerine davet ederek birbirlerine ziyafet verirler. Davetlilere çerez ikram edilir, çalıp oynanır. Ailesinin maddi durumu iyi olanlar ise koç, davar kesip mevlit okuturlar. Askere gidecek olan delikanlı askere gitmeden önce bütün akrabalarını ve yakın dostlarını ziyarete gider. Ziyarete çıkmaya bile akraba ve yakın dostlar, genci yemeğe davet ederler. Bu yemeği veda yemeği şeklinde

düzenlerler. Asker adayı gencin ziyaret ettiği akrabalar askere uğurlama sırasında askere gidecek gence belli bir miktar para verirler. Bu paranın miktarı önemli değildir, önemli olan verilmesidir. Bu bir gelenektir. Delikanlının askere gideceği yerin belli olacağı gün köydeki bütün gençler toplanarak askere gidecek gencin yanına giderler. Askere gidecek genci yalnız bırakmazlar.

Asker adayı askere gideceği gün davul zurna getirilir. Askere gidecek delikanlının arkadaşları evin önünde oynarlar. Evden ayrılırken üç el ateş edilir. Genci şehre götürecek araba gelin arabası gibi süslenir. Delikanlının koluna kırmızı kurdele bağlanır. Genci genellikle akşam gönderirler, otoparda herkes toplanır. Genç ailesi, yakın akrabaları, dostları ve köyün gençleri tarafından davul zurna eşliğinde uğurlanır. Gençler toplu halde halay çekerek genci oynatırlar.

Asker dönüşü için kurban adanmışsa kurban kesilir. Kurban eti ya eve sokulmadan fakirlere dağıtılır ya da akraba ve komşular çağırılarak yemek verilir. Son yıllarda askere gönderme ve asker karşılama törenleri daha da canlı bir biçimde yapılmaya başlanmıştır.

6. Mevsimlik Toplantılara Bağlı Eğlenceler

a. Kış Toplantıları Eğlenceleri

Harmanların kaldırılıp işlerin bittiği uzun kış gecelerinde kadınlar ve erkekler ayrı olmak üzere bir araya gelerek eğlenceler düzenlerler. Köylüler kış günleri sıkılmamak için bu tür sohbetlere katılarak güzel zaman geçirirler.

***Sıra Gezmek**

Kış aylarında köylülerin işleri azalır. Köylüler sıra ile her akşam bir evde bir araya gelerek eğlenceler düzenlerler. Kadınlar ve erkekler ayrı olarak toplanır. Bu toplantılarda türküler söylenir, hikâyeler anlatılır.

***Sohbet Toplantıları**

Kırsal kesimde köylüler bir araya gelerek sohbet toplantıları düzenlerler. Bu toplantılar halkın birbirleriyle olan ilişkilerinin kuvvetlendirir.

***Davet Toplantıları**

Çeşitli vesilelerle kırsal kesimde aileler birbirlerini oturmaya çağırırlar. Bunlar genellikle sohbet niteliğindedir. Bu toplantılar, eskiden televizyon ve iletişim araçlarının olmadığı zamanlarda halkın vakit geçirmek için bir araya geldikleri toplantılardır.

b. Yaz Toplantıları Eğlenceleri

Çukurova bölgesinde yaz aylarında köylüler salça yaparken, harman kaldırırken, zeytinyağı yaparken bir araya gelerek imece usulüyle birbirlerine yardım ederler.

***Yayla Şenlikleri**

Kırsal kesimde konar-göçer halk yaz aylarında hayvanlarıyla birlikte daha serin yerlere göç ederler. Halkın bir kısmı hayvancılıkla uğraştığı için göç etmek zorundadırlar. Göçerler gittikleri yaylanın düz bir yerine çadırlarını kurarlar ve havalar soğuyana kadar zamanlarını burada geçirirler.

c. Yöresel Şenlikler

***Güreşler**

Karaisalı'nın Kızıldağ Yaylasında geleneksel olarak her yıl yaz aylarında Karakucak Güreşleri yapılmaktadır. Karaisalı'nın Salbaş beldesinde de bahar aylarında güreşler yapılmaktadır.

d. Âşık Toplantıları

Âşıklar, eskiden kışın köy köy gezerek toplantılar düzenlerlerdi. Bu toplantılarda hikâyeler anlatılır, âşık atışmaları yapılırdı. Günümüzde ise yine bu tarz toplantılar düzenlenmektedir. Ancak âşıklar genellikle festivallerde bir araya gelmektedirler. Eskiden her

obanın bir aşığı vardı. Bu âşıklar kız isteme törenlerinde söz sahibiydiler. Eskiden âşıklar olmadan düğün yapılamazdı.

Kaynakça:

Artun, Erman ;1990,Tekirdağ'da Hıdrellez Geleneği, Türk Halk Kültüründen Derlemeler 1990, "Hıdrellez Özel Sayısı", Kültür Bakanlığı, Ankara

..... (2000), "Türk Dünyasında Nevruz", *Uluslar Arası Türkistan Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri*, 25-27 Ekim 2000, Marmaris (Muğla Üniv. – TİKA),

..... (1993), *Cemal Ritüeli ve Balkanlardaki Varyantları*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

..... (1996), "Çukurova Yörüklerinin Gelenek ve Görenekleri Bunlardaki Eski Kültür İzleri," *I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları , Sosyo –Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyum Bildirileri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

.....(2005), *Türk Halkbilimi*, Kitabevi, İstanbul.

..... (2000), *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I*, Adana: Adana

Ağcalar, Aslı (2009), Silifke Halk Kültürü Araştırması, Meü Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi

Akyol, Neriman Senem (2006), Halk Kültüründe Halk İnançları, Bayramlar Ve Törenler, Adana, Çü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

And, Metin (1974), *Oyun ve Büğü*, İş Bankası Kültür Yayınları 144, Sanat Dizisi:17,

Arslanhan, Halil İbrahim (2001), Adana İli Tufanbeyli İlçesi Yamanlı Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Bağrıaçık, Ebru (2006), Adana İli Pozantı İlçesi Konacık Köyü Monografisi, Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Boratav, Pertev Naili (1997), *100 Soruda Türk Folkloru*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Büyükdüzen, Oktay, (2007), Adana İli Imamoğlu İlçesi Kale Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Çakır, Ahmet (1987), "Türk Halk Oyunlarında Hayvan Motifleri Üzerine Bir Atlas Denemesi", *III. Milletlerarai Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, III. Cilt, Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, *Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları*, Ankara.

Çiğdem, Çelik (2006). Mersin İli Tarsus İlçesi Dedeler Köyü Monografisi, Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Çobanoğlu, Özkul (2000), "Türk Dünyası Sosyo-Kültürel Bağlamında Nevruz, Bayramının Yapısal ve İşlevsel Bakımdan Halkbilimsel Çözümlemesi", *Uluslararası, Nevruz Sempozyumu Bildirileri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Dağ, Nazmiye (2008), Adana İli Karaisalı İlçesi Hacılı Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Fischer, E. (1985), *Sanatın Gerekliği* (Çev. C. Çapan), V Yayınları, Ankara.

Göçer, Zahide (2007), Adana İli Yumurtalık İlçesi Kaldırım Kasabası Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Gündoğdu, Semra (2009), Adana İli Feke İlçesine Bağlı İnderesi Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

İldeş, Gülten (2009), Adana İli Ceyhan İlçesi Kızıldere Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Karanfıldağ, Saime (2007), Adana İli Pozantı İlçesi Hamidiye Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Kelleci, Osman (2007), Adana İli Karaisalı İlçesi Çevlik Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Kök, Zeynep (2006), Karaisalı Halk Kültürü Araştırması Adana, Çü Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

Mudu, Mehmet (2004), Osmaniye İli Düziçi, İlçesi Karagedik Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Ocak, Ahmet Yaşar, (1998), „Hidrellez“ İslam Ansiklopedisi, c.17.TDV. Yay İstanbul

Öcal, Ayşe Gül (2009), Adana İli Kozan İlçesi Yassıca Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Özdemir, Nebi (1997), “Türkiye’deki Halk Eğlenceleri ve Kış Eğlenceleri”, V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Müziği, Oyun, Tiyatro, Eğlence, 2005, Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü, Akçay Yayınları, Ankara.

Özdemir, Ummuhan (2006), Adana İli Aladağ İlçesi Büyüksofulu Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Öztorun, Zeynep (2008), Osmaniye İli Kadirli İlçesi Yusufizzettin Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Peker, Gökçen (2004), Adana İli Dağcı Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Pirverdioğlu, Ahmet (2002), "Türklerde Yılbaşı ve Bahar Geleneği", *Türkler*, c.3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

Sevimli, İlkay (2004), Osmaniye İli Düziçi İlçesi Çirtli Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Türk, Hüseyin (2002), "Divriği’de Koyunun Yüzü Geleneği", *Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı III*, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.

Uçuk, Özlem (2008), Osmaniye İli Gafarlı Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Urucu, Fahriye Aycan (2009), Adana İli Kozan İlçesi Boztahta Köyü Monografisi Adana ÇÜ FEF Basılmamış Lisans Tezi

Üzelgök, Özlem (2008). Adana İli Kozan İlçesi Halk Kültürü Araştırması, Adana, ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.